

Національний університет біоресурсів та природокористування України

Кафедра охорони праці та біотехнічних систем у тваринництві

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан ветеринарного факультету

_____ (М.І. Цвіліховський)

“ ___ ” _____ 2021 р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри охорони праці та біотехнічних систем у тваринництві

Протокол № 4 від 13.05.2021 р.

Завідувач кафедри

_____ В. С. Хмельовський

РОЗГЛЯНУТО

ГАРАНТ ОПП «Ветеринарна медицина»

_____ М.І. Цвіліховський

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“БЕЗПЕКА ПРАЦІ ТА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ”

Галузь знань	21 <u>«Ветеринарна медицина»</u>
Спеціальність	<u>211 «Ветеринарна медицина»</u>
Освітньо-професійна програма	<u>Ветеринарна медицина</u>
Факультет	Ветеринарної медицини
Розробник:	доцент, к.б.н. Білько Т.О.

КИЇВ - 2021

Робоча програма навчальної дисципліни «Безпека праці та життєдіяльності» для студентів, що навчаються за спеціальністю 211 «Ветеринарна медицина» ОС«Магістр», НУБіП України, 2021 р. –16 с.

Мова навчання – українська

Розробник: Білько Тамара Олександрівна, доцент кафедри охорони праці та біотехнічних систем у тваринництві, кандидат біологічних наук, доцент

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри охорони праці та біотехнічних систем у тваринництві

Протокол від «_13_» травня 2021 р.№ 4.

Схвалено вченою радою
факультету

Протокол від «___» _____ 2021 р.№ ____.

© НУБіП України, 2021 рік

©Білько Т.О., 2021 рік

Опис навчальної дисципліни

Безпека праці та життєдіяльності

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Програма підготовки здобувачів ВО	ОС Бакалавр	
Спеціальність	<u>211 «Ветеринарна медицина»</u>	
Освітні програми:	<u>Ветеринарна медицина</u>	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова/Вибіркова	
Загальна кількість годин	90	
Кількість кредитів ECTS	3	
Кількість змістовних модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)		
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форми навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	3	
Семестр	5	
Лекційні заняття	15 год.	
Практичні, семінарські заняття	30 год	
Лабораторні заняття		
Самостійна робота	45 год.	
Індивідуальні заняття		
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	3 год.	

2. Мета та завдання та компетентності навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни є надання знань, умінь, здатностей (компетенцій) для здійснення ефективної професійної діяльності шляхом забезпечення оптимального управління охороною праці на підприємствах, формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку і усвідомлення необхідності обов'язкового виконання в повному обсязі всіх заходів гарантування безпеки праці на робочих місцях.

Завдання вивчення дисципліни полягає у набутті студентами знань, умінь і здатностей (компетенцій) ефективно вирішувати завдання професійної діяльності з обов'язковим урахуванням вимог охорони праці та гарантуванням збереження життя, здоров'я та працездатності працівників у різних сферах професійної діяльності.

В результаті вивчення навчальної дисципліни майбутній фахівець має засвоїти:

- організаційні засади охорони праці, обов'язки посадових осіб та їх відповідальність за створення здорових і безпечних умов праці;
- методи аналізу виробничого травматизму і професійної захворюваності;
- способи запобігання дії небезпечних і шкідливих виробничих факторів на працівників;
- основні вимоги безпеки і гігієни праці на робочому місці;
- причини пожеж, профілактику і способи їхнього гасіння.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- основні законодавчі акти у галузі охорони праці, їх кодування, працезохоронні поняття;
- засади управління охороною праці;
- органи державного нагляду за охороною праці;
- види відповідальності за невиконання вимог з охорони праці;
- обсяги відшкодування збитків працівникам у разі ушкодження їх здоров'я та моральних збитків;
- види навчання з питань охорони праці під час підготовки працівників, прийняття їх на роботу та протягом трудової діяльності;
- порядок проведення розслідування нещасних випадків, професійних хвороб та аварій на виробництві;
- поняття "виробнича санітарія" та "гігієна праці", фактори, що обумовлюють санітарно-гігієнічні умови праці;
- вплив мікроклімату на організм людини;
- гігієнічну класифікацію шкідливих речовин за характером дії на організм людини та класи небезпечності шкідливих речовин;
- основні методи профілактики отруень та професійних захворювань;
- гігієнічне нормування забруднення повітря шкідливими речовинами;
- методи контролю повітря робочої зони і вимоги до них;
- класифікацію вентиляційних систем та їх призначення, організацію повітрообміну в приміщенні;

- види виробничого освітлення, його кількісні та якісні характеристики, санітарні норми щодо улаштування виробничого освітлення;
- енергетичні та частотні параметри звукового поля;
- дію шуму на організм людини і методи захисту від нього;
- види вібрацій, їх параметри, нормування та вплив на організм людини, методи захисту;
- вплив електромагнітних полів на людину та методи захисту від них;
- види, джерела та гігієнічне нормування радіаційного опромінення, заходи і засоби захисту;
- складники безпеки технологічних процесів і обладнання;
- загальні вимоги безпеки до систем, що працюють під тиском, їх запобіжні пристрої та контрольні прилади;
- фактори, що впливають на характер ураження людини електричним струмом;
- класифікацію виробничих приміщень щодо ступеню електробезпеки;
- засоби запобігання електротравмам від доторку до струмопровідних частин;
- способи улаштування захисного заземлення електроустановок, захисного занулення та ін.;
- шкідливі та небезпечні фактори у разі пожежі, особливості горіння газів, рідин, твердих горючих речовин, пилу;
- показники пожежовибухонебезпеки речовин різного агрегатного стану;
- вибухо - та пожежонебезпечність приміщень і зон згідно з Правилами улаштування електроустановок;
- системи запобігання пожежам та пожежного захисту;
- способи та засоби, які використовують для гасіння пожеж, первинні та стаціонарні засоби пожежогасіння;
- колективні та індивідуальні засоби захисту людей під час пожеж.

вміти:

- організувати розслідування нещасного випадку і скласти відповідні акти за формами Н-1;
- організувати навчання працівників з урахуванням їх посадових та виробничих обов'язків;
- оцінити відповідність санітарно-гігієнічних умов праці чинним нормативам охорони праці;
- обґрунтувати раціональні методи нормалізації умов праці для виробничих ситуацій переробного виробництва;
- проаналізувати умови праці щодо наявності шкідливих і небезпечних факторів;
- вибрати заходи обмеження надходження шкідливих речовин у повітря робочої зони;
- контролювати дотримання вимог виробничої санітарії та гігієни праці на робочих місцях і у виробничих приміщеннях;
- провести інструктаж з охорони праці;
- оцінити безпечність технологічного обладнання та виробничих

процесів за окремими чинниками;

- сформулювати загальні вимоги безпеки до систем, що працюють під тиском;
- оцінити відповідність вимогам безпеки вантажопідіймальних пристроїв;
- визначити категорію приміщення щодо небезпеки ураження електричним струмом;
- вибрати заходи запобігання електротравматизму у разі пошкодження електроізоляції та появи електричного потенціалу на металевих частинах обладнання;
- оцінити пожежонебезпечність об'єкта;
- визначити необхідні технічні рішення системи запобігання пожежам;
- визначити необхідні технічні рішення системи пожежного захисту;
- надати долікарську допомогу потерпілим у разі травми, хвороби та отруєння.

Набуття компетентностей:

- загальні компетентності (ЗК):
  - здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
  - здатність розробляти заходи з безпеки праці та управляти ними;
  - здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;
- фахові (спеціальні) компетентності (ФК):
  - здатність до дослідження і управління функціонуванням системами управління охороною праці;
  - здатність до розроблювання інструкцій з охорони праці для виробничих професій;
  - здатність до управління професійними ризиками у галузі

3. Програма та структура навчальної дисципліни для: ○
 повного терміну денної (заочної) форми навчання;
 ○ скороченого терміну денної (заочної) форми
 навчання. ○

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин													
	Денна форма							Заочна форма						
	тиж ні	усь ого	у тому числі					усь ого	у тому числі					
			л	п	лб	інд	с.р.		л	п	лб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовний модуль 1. Правові та організаційні питання охорони праці.														
Тема 1. Правові і організаційні основи безпеки та охорони праці.		15		2			9							
Тема 2. Виробничий травматизм та методи аналізу виробничого травматизму і професійних захворювань		16	2	2			10							
Тема 3. Небезпечні та шкідливі чинники на виробництві та джерела їх утворення. Засоби індивідуального захисту працівників		14	2	4			10							
Разом за змістовним модулем 1		45	6	8			29							
Змістовний модуль 2. Безпека виконання технологічних процесів та робіт														
Тема 4. Мікроклімат виробничих приміщень та його вплив на організм людей			2	4			3							
Тема 5. Освітлення виробничих приміщень та його значення.			2	4			3							
Тема 6. Шум, вібрація, випромінювання та захист працівників від їх негативної дії.			2	4			3							
Тема 7. Основи електробезпеки на підприємствах			2	4			3							
Тема 8. Основи пожежної безпеки на підприємствах			1	6			4							
Разом за змістовним модулем 2		45	9	22			16							
Усього годин		90	15	30			45							
Курсовий проект														
Усього годин		90	15	30			45							

4. Теми семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	немає	
2		

5. Теми практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Розроблення інструкції з охорони праці для окремих професій та окремих робочих місць	4
2	Розроблення текстів інструктажів з охорони праці (вступного, первинного) для окремих професій	4
3	Проведення розслідування нещасних випадків, пов'язаних з виробництвом, професійних захворювань та професійних отруєнь працівників	4
4	Визначення параметрів мікроклімату в навчальних та виробничих приміщеннях	4
5	Визначення концентрації шкідливих речовин в повітрі робочої зони	4
6	Дослідження ефективності природного та штучного освітлення у виробничих приміщеннях	4
7	Розрахунок необхідної кількості індивідуальних засобів захисту, спеціального одягу та спеціального взуття для працівників	4
8	Розрахунок необхідної кількості засобів пожежогасіння для об'єктів	2
		30

6. Теми лабораторних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	немає	
2		
3		

7. Контрольні питання, комплекси тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами.

1.	<i>Класифікація шкідливих та небезпечних виробничих чинників.</i>
2.	<i>З яких документів складається законодавство України з охорони праці?</i>
3.	<i>На які групи підприємств поширюється дія Закону України «Про охорону праці»?</i>
4.	<i>Основні принципи державної політики України у галузі охорони праці.</i>
5.	<i>Пільги і компенсації працівникам за важкі та шкідливі умови праці.</i>

6.	<i>Застереження щодо охорони праці жінок, неповнолітніх, інвалідів.</i>
7.	<i>Порядок забезпечення проведення обов'язкових медичних оглядів працівників певних категорій (які категорії працівників мають проходити і з якою періодичністю).</i>
8.	<i>Порядок розроблення та затвердження інструкцій з охорони праці, що діють на підприємстві (хто має їх розробляти, узгоджувати і затверджувати, тривалість дії).</i>
9.	<i>Розділи, з яких складаються інструкції з охорони праці.</i>
10.	<i>Обсяги фінансування охорони праці на підприємстві.</i>
11.	<i>Органи державного нагляду за охороною праці, їх основні повноваження і права.</i>
12.	<i>Основні завдання та функції служби охорони праці підприємства.</i>
13.	<i>Права і обов'язки працівників служби охорони праці підприємства.</i>
14.	<i>Комісія з питань охорони праці підприємства. Основні завдання та права комісії.</i>
15.	<i>Порядок проведення адміністративно-громадського контролю з охорони</i>

	<i>праці.</i>
16.	<i>Атестація робочих місць за умовами праці. Мета, основні завдання та зміст атестації. Періодичність.</i>
17.	<i>Етапи проведення атестації робочих місць за умовами праці.</i>
18.	<i>Кольори та форма знаків безпеки праці.</i>
19.	<i>Види інструктажів з охорони праці.</i>
20.	<i>Порядок проведення вступного інструктажу з охорони праці (хто, де, з ким проводять, як оформляють).</i>
21.	<i>Порядок проведення первинного інструктажу з охорони праці (хто, де, з ким проводять, як оформляють).</i>
22.	<i>Порядок проведення повторного інструктажу з охорони праці (хто, де, з ким проводять, як оформляють, періодичність, обсяг інструктажу).</i>
23.	<i>Порядок проведення позапланового інструктажу з охорони праці (хто, де, з ким проводять, як оформляють, з якої причини проводять).</i>
24.	<i>Порядок проведення цільового інструктажу з охорони праці (хто, де, з ким проводять, як оформляють, з якої причини проводять).</i>
25.	<i>Види відповідальності за порушення нормативів безпеки праці.</i>
26.	<i>Нормування та контроль параметрів мікроклімату. Заходи та засоби нормалізації параметрів мікроклімату.</i>
27.	<i>Гранично допустимі концентрації (ГДК) шкідливих речовин. Заходи та засоби запобігання забрудненню повітря робочої зони.</i>
28.	<i>Вентиляція. Види вентиляції. Організація повітрообміну в приміщеннях, кратність повітрообміну.</i>
29.	<i>Організація природного вентилявання виробничих приміщень.</i>
30.	<i>Основні елементи систем штучної (механічної) вентиляції.</i>
31.	<i>Класифікація виробничого освітлення. Основні вимоги до виробничого освітлення.</i>
32.	<i>Параметри, що характеризують рівень освітлення у виробничому приміщенні.</i>
33.	<i>Нормування природного і штучного освітлення, розряди зорової роботи.</i>
34.	<i>Джерела штучного освітлення, лампи і світильники, їх переваги та недоліки.</i>
35.	<i>Методи захисту від надмірного ультрафіолетового та інфрачервоного опромінення.</i>
36.	<i>Джерела, класифікація і характеристики вібрації.</i>
37.	<i>Параметри виробничої вібрації, їх одиниці вимірювання.</i>
38.	<i>Заходи і засоби колективного та індивідуального захисту від вібрацій.</i>
39.	<i>Класифікація шуму за походженням, характером, спектром та часовими характеристиками.</i>
40.	<i>Параметри виробничого шуму, їх одиниці вимірювання.</i>
41.	<i>Методи і засоби колективного та індивідуального захисту від шуму.</i>
42.	<i>Одиниці вимірювання рівнів радіації (потужності дози) від відкритих та закритих джерел.</i>
43.	<i>Характеристика методів захисту від радіоактивного опромінення.</i>

44.	<i>Безпека під час експлуатації систем під тиском (котлів).</i>
45.	<i>Безпека під час експлуатації систем під тиском (балонів).</i>
46.	<i>Безпека під час виконання механічних вантажильних робіт.</i>
47.	<i>Чинники електричного характеру, що впливають на наслідки ураження електричним струмом.</i>
48.	<i>Чинники неелектричного характеру, що впливають на наслідки ураження електричним струмом.</i>
49.	<i>Основні величини, що визначають «невідпускний струм» та «фібриляційний струм».</i>
50.	<i>Ознаки класифікації приміщень за ступенем небезпеки ураження електричним струмом.</i>
51.	<i>Основні електрозахисні заходи для безпечної експлуатації електроустановок.</i>
52.	<i>Основні електрозахистні методи, щоб уникнути ураження у разі пошкодження електроізоляції.</i>
53.	<i>Види твердих матеріалів та рідин щодо здатності їх горіти.</i>
54.	<i>Характеристика початкових форм горіння.</i>
55.	<i>Характеристика основних видів первинних засобів пожежогасіння.</i>
56.	<i>Дії працівників у разі виявлення пожежі на підприємстві.</i>
57.	<i>Охорона праці під час роботи на ПК (перелік небезпек та заходів).</i>
58.	<i>Охорона праці під час роботи на множильній техніці (перелік небезпек та заходів).</i>
59.	<i>Порядок надання домедичної допомоги потерпілому у разі сильної кровотечі.</i>
60.	<i>Порядок надання домедичної допомоги потерпілому у разі ураження електричним струмом.</i>
61.	<i>Порядок надання домедичної допомоги потерпілому у разі перелому кінцівок.</i>
62.	<i>Порядок надання домедичної допомоги потерпілому у разі отруєння.</i>
63.	<i>Порядок надання домедичної допомоги потерпілому у разі обмороження.</i>
64.	<i>Табличний аналіз небезпек.</i>
65.	<i>Методи аналізу виробничого травматизму.</i>

8. Методи навчання:

Лекції, практичні заняття, самостійна робота студентів проводять такими методами:

- Пояснювально-ілюстративний метод.
- Дискусійні методи.
- Дослідницький метод.
- Метод ділової гри.

9. Форми контролю:

Видами контролю знань студентів є поточний контроль, проміжна та підсумкова атестації.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи

Проміжна атестація – засвоєння програмного матеріалу змістового модуля у вигляді письмової контрольної роботи.

Підсумкова атестація – екзамен.

10. Розподіл балів, які отримують студенти. Оцінювання студента відбувається згідно положенням «Про екзамени та заліки у НУБіП України» від 20.02.2015 р. протокол №6 з табл. 1.

Оцінка національна	Визначення оцінки ECTS	Рейтинг студента, бали
Відмінно	Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90-100
Добре	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	82-89
	Добре – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	74-81
Задовільно	Задовільно – непогано, але із значною кількістю недоліків	64-73
	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-63
Незадовільно	Незадовільно – потрібно працювати перед тим, як отримати позитивну оцінку	35-59
	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота	01-34

11. Методичне забезпечення:

№	Назва методичних розробок	Видання	Автори
	Методичні вказівки щодо виконання лабораторної роботи „Вимірювання параметрів вібрації”	Видавничий Центр НУБіП України, 2020. - 18 с	Войналович О.В.
	Методичні вказівки щодо виконання лабораторної роботи „Визначення концентрації шкідливих газів”	Видавничий центр НУБіП України, 2019. -16 с.	Войналович О.В.
	Методичні вказівки щодо виконання практичної роботи „Методи планування витрат на охорону праці”	Видавничий центр НУБіП України, 2019. -18 с.	Войналович О.В.
	Методичні вказівки щодо виконання лабораторної роботи „Визначення параметрів	Видавничий центр НУБіП України, 2019. -16 с.	Войналович О.В.

	виробничого шуму”		
	Методичні вказівки щодо виконання лабораторної роботи „Визначення опору заземлювальних пристроїв”	Видавничий центр НУБІП України, 2019. -20с.	Войналович О.В. Марчишина Є.І.
	Методичні вказівки до виконання лабораторної роботи „Атестація робочих місць працівників за умовами праці”	Видавничий центр НУБІП України, 2019. -16 с.	Войналович О.В. Марчишина Є.І.
	Методичні вказівки щодо проведення ділової гри «Організація навчання з охорони праці в АПК»	Видавничий центр НУБІП України, 2020. -18 с.	Войналович О.В. Марчишина Є.І.
	Методичні вказівки щодо виконання лабораторної роботи «Первинні засоби вогнегасіння на підприємствах АПК»	Видавничий центр НУБІП України, 2020. -18 с.	Войналович О.В. Марчишина Є.І.
	Методичні вказівки щодо проведення ділової гри «Розслідування випадків професійних захворювань та отруєнь на підприємствах АПК»	Видавничий центр НУБІП України, 2020. -18 с.	Войналович О.В. Марчишина Є.І.
	Методичні вказівки щодо проведення ділової гри «Домедична допомога на підприємстві»	Видавничий центр НУБІП України, 2020. -18 с.	Білько Т.О.

12. Рекомендована література основна:

1. Основи охорони праці: Підручник. 2-ге видання / К.Н.Ткачук, М.О.Халімовський, В.В.Зацарний та ін. – К.: Основа, 2018 – 448 с.
2. Запорожець О.І., Протоєрейський О.С., Франчук Г.М., Боровик І. Основи охорони праці. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2019. 264 с.
3. Основи охорони праці: /В.В. Березуцький, Т.С. Бондаренко, Г.Г.Валенко та ін.; за ред. проф. В.В. Березуцького. – Х.:Факт, 2020. – 480 с.
4. Жидецький В.Ц. Основи охорони праці. – Львів: Афіша, 2018. 318 с.
5. Гандзюк М.П. , Желібо Є.П. , Халімовський М.О. Основи охорони праці: Підручник. 3-є видання. / За ред. М.П. Гандзюка. – К.: Каравела, 2019. – 392 с.
6. Войналович О.В. Працезохоронні засади у схемах, таблицях і графіках: навч. посібник. Видання 2-ге, доопрацьоване. – К.: Основа, 2020. – 144 с.

Допоміжна:

1. Охорона праці та промислова безпека: Навч. посіб. / К. Н. Ткачук, В. В. Зацарний, Р. В. Сабарно, С. Ф. Каштанов, Л. О. Мітюк, Л. Д. Третьякова, К. К. Ткачук, А. В. Чадюк. За ред. К. Н. Ткачука і В. В. Зацарного. – К.: 2009
2. Охорона праці (Законодавство. Організація роботи): Навч. посіб. / За заг. ред. к.т.н., доц. І. П. Пістуна. – Львів: “Тріада плюс”, 2010. – 648 с.
3. Охорона праці (практикум): Навч. посіб. / За заг. ред. к.т.н., доц. І. П. Пістуна. – Львів: «Тріада плюс», 2011 – 436 с.
4. Серіков Я. О. Основи охорони праці: Навч. посіб. – Харків, ХНАМГ, 2007. - 227с.
5. Гандзюк М.П., Желібо Є.П., Халімовський М.О. Основи охорони праці. – К.: Каравела, 2004. – 408 с.
1. Лабораторний практикум з курсу «Основи охорони праці»/ В. В. Березуцький, Т. С. Бондаренко, Л. А. Васьковець та ін.; За ред. В. В. Березуцького. — Х.: Факт, 2005. — 348 с.

13. Інформаційні ресурси:

1. <http://www.dnopr.kiev.ua> - Офіційний сайт Держгірпромнагляду.
2. <http://www.mon.gov.ua> - Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.
3. <http://www.mns.gov.ua> - Офіційний сайт Міністерства надзвичайних ситуацій України.
4. <http://www.social.org.ua> - Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
5. <http://portal.rada.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
6. <http://www.iacis.ru> - Официальный сайт Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств (МПА СНГ).
7. <http://base.safework.ru/iloenc> - Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ.
8. <http://base.safework.ru/safework> - Библиотека безопасного труда МОТ.
9. <http://www.nau.ua> - Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
10. <http://www.budinfo.com.ua> - Портал «Украина строительная: строительные компании Украины, строительные стандарты: ДБН ГОСТ ДСТУ».

